

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.1>

УДК 330.322:63(477)

*М. М. Деліні,
д. е. н., професор,
професор кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1016-2305>*

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЄКТИ ФАО В УКРАЇНІ ЯК НАПРЯМ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРУ

*М. Dielini,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Production and Investment Management,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

FAO INVESTMENT PROJECTS IN UKRAINE AS A DIRECTION OF SUPPORT FOR THE DOMESTIC AGRICULTURAL SECTOR

В статті актуалізовано необхідність надання інвестиційної допомоги з боку ФАО українському аграрному сектору задля попередження загрози продовольчої безпеки в країні та розв'язання важливих соціально-економічних проблем, які загострились в суспільстві після повномасштабного вторгнення. Наведено основні напрямки, за якими здійснюється допомога ФАО в Україні. Визначено, що вона реалізується відносно домашніх

сільськогосподарств, малих та середніх агровиробників, а також як підтримка уряду України. Інвестиційна підтримка представлена як в грошовій формі (грошові кошти, ваучери), так й натуральній, а саме у вигляді насіння озимої пшениці чи інших посівних культур, генераторів дизельних, рукавів для зберігання зерна, модульних зерносховищ тощо. Це все сприяє відновленню аграрного сектору України, зростанню підтримки підприємницької діяльності, забезпеченню робочими місцями, надходженню грошових коштів, виходу на внутрішній та зовнішні ринки. Результати участі українських домогосподарств та фермерів в проєктах від ФАО демонструють свою ефективність та доводять важливість проведених заходів.

The article highlights the need for investment assistance from FAO to the Ukrainian agricultural sector in order to prevent the threat to food security in the country and solve important socio-economic problems that have become acute in society after the full-scale invasion.

The purpose of the article is to reveal the possibilities of participation of rural households and small and medium-sized enterprises in FAO investment programs in order to ensure inclusive and sustainable development of the country's economy.

The main areas in which FAO assistance is provided in Ukraine are outlined. It is determined that it is implemented in relation to household farms, small and medium-sized agricultural producers, as well as as support for the Government of Ukraine. Investment support is provided both in monetary form (cash, vouchers) and as in-kind assistance, namely in the form of seeds of winter wheat or other crops, diesel generators, grain storage sleeves, modular granaries, etc.

FAO, together with its partners (WFP, EU, Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, as well as governments of various countries of the world), on an ongoing basis organize assistance programs for Ukrainian farmers, depending on urgent needs and their capabilities. Currently, there is a very important investment grant program, which is implemented together with the EU from 2023, and which

is aimed at creating value chains, as well as supporting aggregation models in agriculture and contributing to the inclusive development of the domestic agricultural sector.

Thus, they invest in the development of the agricultural sector of Ukraine so that it has the opportunity to meet its own needs and sell surpluses both on the domestic and foreign markets.

All this contributes to the restoration of the agricultural sector of Ukraine, increasing support for entrepreneurial activity, providing jobs, generating cash, and entering domestic and foreign markets. The results of the participation of Ukrainian households and farmers in FAO projects demonstrate their effectiveness and prove the importance of the measures taken.

Ключові слова: *ФАО, продовольча безпека, інвестиційна підтримка, гранти, проекти, фермерські господарства, сільські домогосподарства, малий та середній бізнес (МСБ), воєнний стан.*

Keywords: *FAO, food security, investment support, grants, projects, farms, rural households, SME, martial law.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливим науковими чи практичними завданнями. В умовах повномасштабної війни в Україні світова спільнота постала перед загрозою продовольчої безпеки, так як порушені ланцюги постачань та вирощування необхідної продукції, яка забезпечувала різні країни світу необхідним. Але не тільки у світі є загроза продовольчої небезпеки, а й в Україні, адже ланцюги постачань порушені й всередині країни, великі обсяги продукції не могли чи можуть бути й досі зібрані через небезпечні умови, зрив посівної кампанії тощо. З лютого 2022 р. значна частина території України була в умовах активних бойових дій або під окупаційною владою, що унеможливлювало проведення сільськогосподарських робіт або збут вже отриманої продукції. Так, є свідчення про перепони з боку окупаційної влади щодо вивозу

сільськогосподарської продукції на територію підконтрольну Україні. Фермери були вимушені здавати продукцію окупантам, щоб хоча би вийти на нульову рентабельність [1; 2]. Також активні бойові дії, мінування територій не давали можливості провести посівні роботи, зібрати врожай тощо. Це все мало негативний вплив на аграрний сектор України й знижувало постачання сільськогосподарської продукції на ринок. Таким чином, перед нашою країною та громадянами постала реальна загроза продовольчої небезпеки.

Окрім зазначених факторів відігравали значущу роль й такі як фізична загроза життю й, як наслідок, переміщення населення, в т.ч. й сільськогосподарської робочої сили, втрата матеріальних та грошових збережень тощо. Це все відобразилось на соціально-економічному стані співвітчизників: зниження якості життя, ризик бідності та зубожіння, втрата роботи, через неможливість функціонування підприємств на окупованих територіях чи в місцях активних бойових дій. Це все вимагало та вимагає досі проактивної позиції з вирішення даних питань, так як несвоєчасне реагування може лише загострити ці проблеми. Велику роль в розв'язанні цієї надскладної задачі відіграє Продовольча та Сільськогосподарська Організація ООН (ФАО), яка докладає значні зусиль для відновлення аграрного сектору України.

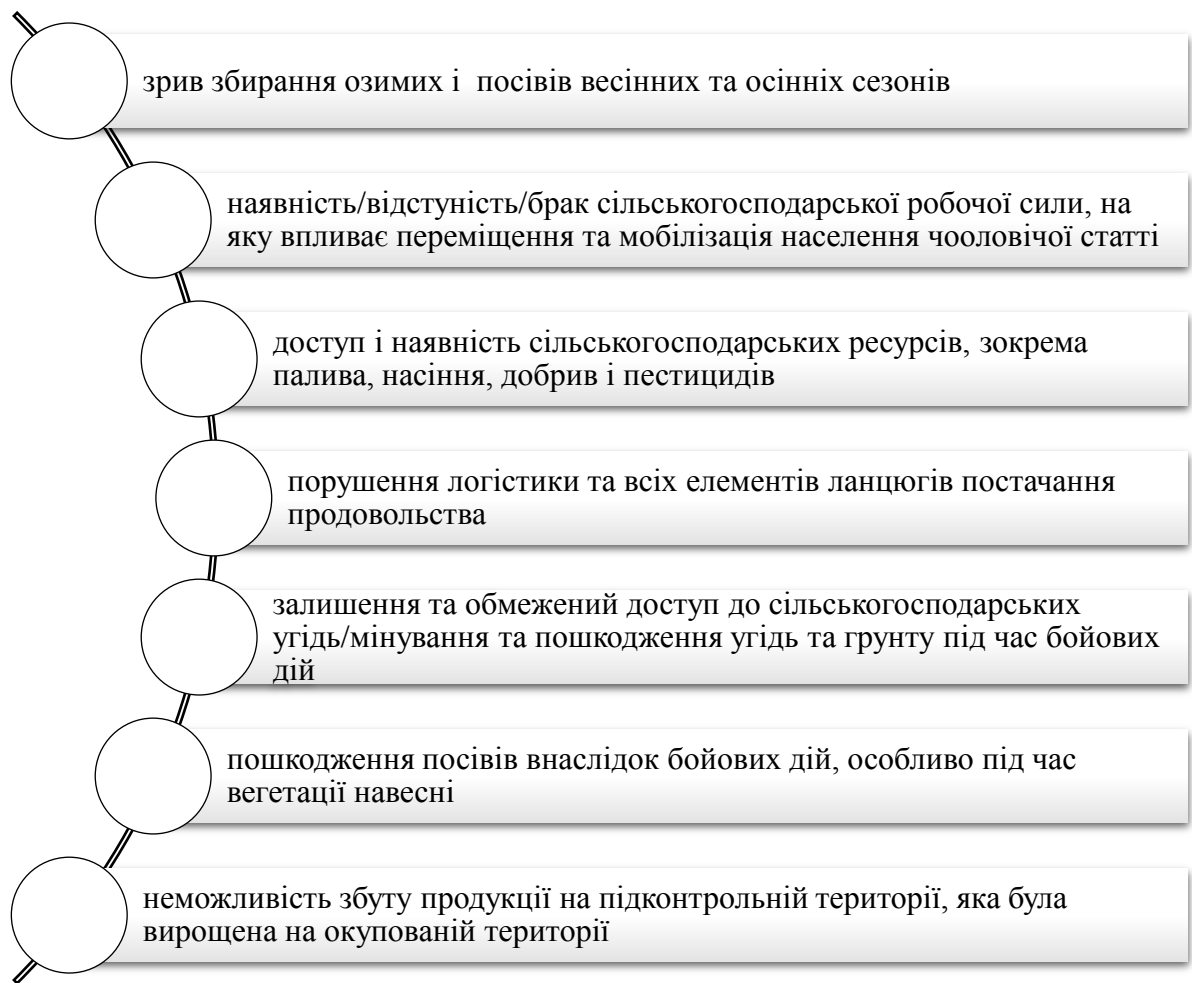
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темою свого наукового та практичного дослідження в частині вивчення діяльності ФАО в Україні, зокрема й в умовах воєнного стану, зробили як представники академічної спільноти, так й працівники профільного міністерства та Державного аграрного реєстру. Так, в роботах Шинкарук Л.В., Власенко Т.О., Свириденко Д.Б., Лагодієнка В. В., разом з автором даного дослідження, досліджувалась роль ФАО у визначенні формування балансів основних продуктів сільського господарства [3]. Глущенко С.І. розглянуто питання співпраці ФАО з різними організаціями, зокрема Всесвітньої продовольчої програмою (ВПП), а також проблеми втілення Плану швидкого реагування, документу, який був розроблений у відповідь на війну в Україні [4]. Ягодзінська А.С. в своєму

дисертаційному дослідженні довела, що ФАО має значні переваги в наданні допомоги країнам у умовах нових викликів реалізації Цілей сталого розвитку [5]. Яковюк І.В., Пасат М.О. досліджували, які виклики постали перед Україною в частині продовольчої безпеки, відповідно до прогнозу ФАО та ВПП [6]. Крім того, питання практичної реалізації допомоги сільським господарствам та аграрним підприємствам в Україні викликають увагу профільного Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагро), Державного аграрного реєстру, які також безпосередньо долучені до аналізу та реалізації програм ФАО в Україні, які спрямовані на підтримку нашого аграрного сектору [8; 12-15]. Широке коло та обсяг досліджень викликають потребу систематизації та наведення тих програм та інвестиційних можливостей, які наразі доступні в нашій країні.

Мета статті полягає в розкритті можливостей участі сільських домогосподарств та малих та середніх підприємств в інвестиційних програмах ФАО задля забезпечення інклюзивного та сталого розвитку економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення проблеми продовольчої небезпеки в Україні з боку ФАО проводяться різноманітні заходи, які мають велике значення для розвитку вітчизняної економіки. Перед тим, як перейти до розгляду відповідних дій на рис. 1 представимо основні проблеми, які стоять перед сільським господарством України та які були визначені ФАО ще у 2022 р. та доповнимо їх тими, які виникли впродовж 2022-2025 р.р.

Важливим є наведення цього колу проблем, які були визначені ФАО всередині 2022 р., а також доповнені автором з урахуванням тих змін, які відбувались надалі в аграрному секторі України. Відповідно до них ФАО розробляє свої програми допомоги та реалізує їх.

**Рисунок 1. Проблеми аграрного сектору,
які стоять перед Україною**

Джерело: розроблено та доповнено автором на основі [7]

Як бачимо, коло проблем є масштабним та має серйозний негативний вплив на соціально-економічний стан в суспільстві. Так, неможливість вирощування, збирання та продажу культур спричиняють подальший брак на ринку відповідної продукції. Так само це викликає зниження економічної активності, так як не відбувається сам процес продажу, й, відповідно, знижуються грошові надходження. Всі наведені проблеми мають вплив на подібні наслідки в тій чи іншій мірі. Також ми можемо спостерігати загострення проблем на ринку праці, адже переміщення робочої сили, зниження можливості підприємствами здійснювати свою основну сільськогосподарську діяльність не може не впливати на можливість

забезпечення себе та працівників робочими місцями. Це призводить до загострення проблеми безробіття в нашій державі та зниження якості життя населення. Вирішення цих проблем потребує ретельної уваги та відповідного реагування, яке ми й можемо спостерігати з боку ФАО.

Основні активності ФАО для підтримки вітчизняного аграрного сектору можемо навести на рисунку 2.

Допомога сільським домогосподарствам	Допомога малим та середнім агровиробникам	Підтримка уряду
• насіння овочів та насіннєва картопля • насіння озимої пшениці • грошова допомога	• рукави для зберігання зерна та допоміжна техніка • насіння озимої пшениці	• закупівля обладнання для лабораторії у Ізмаїлі • закупівля ПЛР-обладнання для 6 лабораторій Держпродспоживслужби • релокація банку генетичних ресурсів

Рисунок 2. Напрямки допомоги ФАО в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Як бачимо, рисунок унаочнює основні напрями допомоги, яку здійснює ФАО в Україні. Допомога представлена трьома напрямками: це й сільські домогосподарства, й допомога представникам малого та середнього підприємництва, а також підтримка уряду. Допомога реалізується як в грошовій формі, так й натуральній, а також здійснюється у формі послуг, як-то релокація генетичних зразків, закупівля обладнання тощо.

Варто відмітити, що допомогу ФАО можна охарактеризувати як інвестиційну підтримку або забезпечення, так як вона здійснюється в формі різноманітних проєктів, хоча й не передбачає реалізацію інвестицій в їхньому

класичному розумінні. Так, зазвичай під інвестиціями розуміють вкладання коштів з метою подальшого їхнього повернення власнику з додатковим прибутком. Але інвестиції також можуть передбачати вкладання капіталу та ресурсів в різній формі (як грошовій, так й натуральній, матеріальній чи нематеріальній) з метою отримання подальшого позитивного ефекту не для власника інвестицій, а у тих, кому надаються дані ресурси. Таким чином, ФАО вкладає свої кошти, знання, досвід в український аграрний сектор, надаючи допомогу в різних формах сільським домогосподарствам, фермерським господарства, іншим аграрним підприємствам з метою покращення їхнього виробничого стану, забезпечення них насіннєвим матеріалом, відновлення виробництва, розмінування та покращення стану земель, на яких велись бойові дії, залучаючи максимально до створення ланцюжків доданої вартості та постачань тощо. В такому випадку інвестиційна підтримка надає можливість вирішити проблему продовольчої безпеки в Україні, а також розв'язати соціально-економічні питання, які загострились після початку повномасштабного вторгнення. Допомога сільським домогосподарствам спрямована на забезпечення них як насіннєвим матеріалом, так й грошовою допомогою для того щоб стимулювати вирощувати для себе, а надлишки продукції збувати. Допомога представникам малого та середнього бізнесу є більш диверсифікованою, але так само орієнтована на максимальне стимулювання до сільськогосподарської підприємницької діяльності.

Аналізуючи звіти щодо результатів діяльності ФАО можна визначити області, на які спрямовані інвестиційні дії організації. Представимо їх на рисунку 3.

Рисунок 3. Області України, на які спрямовані проєкти ФАО

Джерело: сформовано автором на основі [8; 9]

Рисунок 3 унаочнює ті області, в яких реалізуються програми ФАО. 10 з них, які на карті зазначені праворуч, це прифронтові області й вони є пріоритетними для реалізації допомоги в Україні. Програми проводяться для 9 з цих областей, так як Луганська область майже повністю окупована та надання допомоги для підтримки аграрного сектору на підконтрольній Україні території є неможливим.

Ліворуч представлені 4 області, які беруть участь в інвестиційному гранті, який реалізується з 2023 року в Україні за підтримки ФАО та ЄС. Більш детально цю грантову пропозицію, а також інші ми розглянемо у таблиці 1.

**Таблиця 1. Інвестиційні проєкти ФАО в Україні для підтримки
агровиробників**

Форма надання допомоги	Партнери ФАО	Області	Основні умови для учасників	Час реалізації/ дедлайн подачі
Насіння	Японія, Норвегія	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська	1.Брати участь можуть лише фізичні особи-підприємці або фізичні особи, які володіють або орендують угіддя від 5 до 100 га. 2. Кого буде відібрано, отримає 2 тони насіння (за вибором) пшениці або ячменя.	20 липня 2023 р.
Рукави для зберігання зерна місткістю 200 тонн	Мінагро, уряди Канади та Японії, австралійська благодійна організація Minderoo Foundation та США через USAID	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська	Можуть отримати агровиробники, які обробляють від 50 до 10000 га землі. Використовувати їх можна тільки для зберігання власної продукції. Витрати на транспортування від складу до господарства лягають на учасників.	6 жовтня 2024 р.
Ваучери на 1000 доларів США для придбання високоякісного обробленого насіння	Уряд Німеччини та Франції	Донецька, Запорізька, Одеська, Херсонська, Чернігівська	Програма націлена на 550 малих та середніх фермерів, які обробляють ділянки від 10 до 300 га. Пріоритет надається фермерським господарствам, якими керують жінки, а також тим, що працюють в близькості до лінії фронту.	26 січня 2025 р.

Продовження таблиці 1

Форма надання допомоги	Партнер и ФАО	Області	Основні умови для учасників	Час реалізації / дедлайн подачі
Фінансова підтримка та ваучери на відновлення діяльності	ВПП, Мінагро	Миколаївська громади: Баштанська, Березнегуватська, Володимирівська, Галицинівська, Горохівська, Інгульська, Первомайська, Снігурівська, Шевченківська та Широківська	Допомога у реабілітації земель через фінансову підтримку та ваучери на відновлення діяльності. Програма зосереджена на відновленні фермерів, чиї землі були забруднені вибухонебезпечними предметами та їх повернення до сталої сільськогосподарської діяльності.	26 січня 2025 р.
Інвестиційний проєкт, грантова підтримка «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах»	ЄС	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та окремі райони Чернівецької області. З 2025 р. також додалась Дніпропетровська область	Цей проєкт включає програму грантової підтримки, програму реагування на надзвичайні ситуації, а також напрям збереження та переміщення банку генетичних рослин. Програма спрямована на стимулювання створення доданої вартості.	2023-2025 р.р.
Нове вікно в межах третього грантового циклу проєкту «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах»	ЄС, Мінагро	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька.	Програма орієнтована на надання фінансування (150 000 дол. США) МСБ для розробки агрегаційних моделей, які дозволяють інтегрували малих фермерів у ланцюги постачань	17 березня 2025 р.

Джерело: сформовано автором на основі [8; 10-15]

В таблиці 1 наведено деякі програми та проєкти, які реалізувались раніше та наразі реалізуються в Україні. В основному ФАО співпрацює з партнерами для імплементації цих програм. Дані заходи можуть бути мати різну форму допомоги нашим аграріям. Це й допомога в вигляді насіння різних культур для посіву, що сприяє відновленню сільськогосподарської спроможності наших сільських господарств та фермерів. Також можуть бути інвестиції у фінансовому вигляді та в формі ваучерів, що допомагає також налагодити діяльність підприємств аграрного сектору. Дані програми повторюються в залежності від тих потреб, які ідентифікують ФАО, а також відповідно до їх можливостей та можливостей акумулювання коштів на ці заходи. Саме це й обґрунтовує партнерську форму цих програм та грантів. ФАО має велике значення для нашого аграрного сектору, адже вони інвестують для отримання подальшого соціально-економічного ефекту в нашій країні, інвестують в людей, щоби вони отримали основні засоби для існування та забезпечували свої життєві потреби, мали можливість утворювати товар, надлишки якого можна реалізовувати.

Основні результати діяльності ФАО у 20023 році, наприклад, свідчать про те, що розподіл насіння дозволив 64320 домогосподарствам виробити 540 кг картоплі та/або 539 кг овочів на одне домогосподарство. Також було виділено 10 млн доларів США готівкою та ваучерами 334000 сільським домогосподарствам. Організація підтримала цими програмами 6112 малих фермерів шляхом надання 5744 тонн насіння зернових. Важливим є те, що завдяки підтримці ФАО з Харкова було релоковано 53000 генетичних зразків різних культур до депозитарію на заході України, що дозволить зберегти ці важливі ресурси для подальшої культивуації [9]. Результати роботи ФАО у 2024 р. свідчать так само про значний позитивний вплив на забезпечення нашого населення основними засобами існування. Так, 7,4 млн доларів США було виплачено у грошовій формі та 5,2 млн доларів США у формі ваучерів. Допомогу було витрачено на закупівлю насіння, добрив, засобів захисту рослин, ветеринарне приладдя тощо. Також агропідприємства отримали

майже 180 генераторів. Було поставлено більше 200 модульних зерносховищ та 7000 рукавів для зберігання зерна [16]. Ці та інші дані є результатом впровадження різноманітних програм та проєктів, які реалізує офіс ФАО в Україні.

Вартим уваги є останні дві позиції в таблиці 1, так як вони стосуються дуже важливої програми, яка реалізується в нашій країні й вже на момент закінчення 2024 р. було виділено 2,8 млн доларів США 237 українським сільгоспвиробникам. Вона орієнтована на допомогу виробникам продукції в 4 областях України – Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій. З 2025 р. також додалась можливість участі в цій програмі Дніпропетровській області. Даний інвестиційний грант підтримує такі сектори як ягідництво, овочівництво, аквакультура, гуцульська овеча бриндза, гуцульська коров'яча бриндза, закарпатський мед та закарпатське вино. В 2025 р. також додався сектор підтримки – недеревна лісова продукція (напр., гриби та лісові ягоди). Дана грантова програма орієнтована на розвиток сільськогосподарських ланцюгів доданої вартості.

Беручи участь в цій програмі малі сільгоспвиробники можуть отримати до еквіваленту 10000 доларів США сума, а мікро- та малі сільськогосподарські підприємства, кооперативи та виробники продукції з географічними позначеннями – еквівалент 25000 доларів США. Також обов'язковою умовою є співфінансування проєкту власним внеском, який різниться від обраного ланцюжка доданої вартості.

Актуальною програмою даного гранту є програма з нового вікна третього грантового циклу, яка передбачає підтримку агрегаційних моделей у сільському господарстві та фінансування підприємств до 150000 доларів США при умові 50% власного інвестиційного внеску учасника. Таким чином, ФАО стимулює розвиток малого та середнього підприємництва, а також їхню готовність інтегрувати у свої бізнес-моделі малих фермерів, що сприятиме інклюзивному розвитку аграрного сектору України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, дослідивши питання діяльності ФАО в Україні та проведення ними різноманітних інвестиційних програм, можна зробити висновки щодо наступного: ФАО разом з партнерами сприяє в різних формах сталому та інклюзивному розвитку аграрного сектору України. Вони намагаються вирішити питання загрози продовольчої безпеки в нашій країні, яка постала з початком повномасштабного вторгнення й досі існує. Для досягнення цієї мети ФАО аналізує потреби та розробляє програми підтримки сільськогосподарських домогосподарств та малих та середніх агровиробників. Інвестиції відбуваються в формі реалізації різних програм та грантів, які дозволяють отримати як грошовий ресурс, так й допомогу у вигляді насіння певних культур, техніки, генераторів, модульних зерносховищ та рукавів для збереження зерна, допомоги у вигляді ліквідації наслідків бойових дій та замінування територій тощо. Таким чином вони інвестують в розвиток аграрного сектору України, щоби він мав можливість забезпечити власні потреби та реалізовувати надлишки як на внутрішньому, так й зовнішньому ринку. Подальші розвідки в даній темі будуть присвячені більш глибокому аналізу результатів діяльності ФАО в Україні та які наслідки це має для розвитку вітчизняного аграрного сектору.

Література

1. «Вибухи на полях та погрози ФСБ.» Що буде з врожайми на півдні України ? Радіо Свобода. 18 травня 2023 р. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-okupatsiya-fsb-ahrariyi-vrozhay-2023/32416142.html?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 24.02.2025 р.)
2. Українські аграрії в умовах війни: праця попри втрати, інфляцію, блекаут. AGGEEK. 13 грудня 2022 р. URL: https://aggeek.net/ru-blog/ukrainski-agrarii-v-umovah-vijni-pratsya-popri-vtrati-inflyatsiyu-blekauti?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 24.02.2025 р.)

3. Shynkaruk L., Dielini M., Vlasenko T., Svyrydenko D. & Lagodiienko V. (2023) Determinants of Ukrainian economic and food security development under the conditions of martial law. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(51), 311-319. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.51.2023.4120>

4. Глущенко С.І. Окремі аспекти міжнародно-правового регулювання сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки під час війни в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. №8, 2022. С. 563-566. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/128>

5. Ягодзінська А.С. Система продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору : дис. ... канд.екон.наук : 08.00.03 / Одеса, 2023. 211 с.

6. Яковюк І.В., Пасат М.О. Продовольча безпека України: виклики та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. №11, 2023. С. 303-307. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/72>

7. FAO Impact of the Ukraine-Russia Conflict on Global Food Security and Related Matters under the Mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). URL: <https://www.fao.org/3/nj164en/nj164en.pdf> (Дата звернення: 20.11.2023 р.)

8. Грантова підтримка для мікро- та малих виробників аграрної продукції. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/state%20support/antonyuk-h-1002-1.pdf> (Дата звернення: 20.11.2023 р.)

9. Ukraine. Emergency Response Plan. January-December 2024. Protecting agricultural livelihoods of rural populations in war-affected areas. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/d0296fdf-669f-48e8-aecb-ecadc9cf5790/content> (Дата звернення: 20.02.2025 р.)

10. ФАО надасть насіння зернових для підтримки фермерів під час осінньої посівної кампанії. URL: <https://surl.li/unkfnw> (Дата звернення: 20.02.2025 р.)

11. Агровиробники отримають рукава для зберігання врожаю. ЗЕМЛЯК. URL: <https://zemliak.com/news/ferma/7720-agrovirobniki-otrimayut-rukava-dlya-zberigannya-vrozhayu> (Дата звернення: 21.02.2025 р.)

12. ФАО підтримає українських фермерів у закупівлі насіння зернових. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-pidtrimaie-ukrayinskih-fermeriv-u-zakupivli-nasinnya-zernovih> (Дата звернення: 21.02.2025 р.)

13. ФАО розпочинає програму підтримки фермерів у Миколаївській області. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-rozpochinaie-programu-pidtrimki-fermeriv-mikolayivskoyi-oblasti> (Дата звернення: 21.02.2025 р.)

14. ФАО та Європейський Союз розпочинають третій грантовий цикл, спрямований на підвищення стійкості українських фермерів. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-ta-ievropeyskiy-soyuz-rozpochinayut-tretyi-grantoviy-cikl-spryamovaniy-na-pidvishchennya-stiykosti-ukrayinskih-fermeriv> (Дата звернення: 21.02.2025 р.)

15. ФАО та Європейський Союз надають гранти до \$150000 на підтримку агрегаційних моделей у ягідництві та овочівництві. Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-ta-ievropeyskiy-soyuz-nadayut-granti-do-150-000-na-pidtrimku-agregaciynih-modeley-u-yagidnictvi-ta-ovochivnictvi> (Дата звернення: 22.02.2025 р.)

16. Ukraine. Humanitarian Needs and Response Plan 2025. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/12c646f2-5989-49fa-9556-a541486698ee/content> (Дата звернення: 22.02.2025 р.)

References

1. Radio Svoboda (2023), “Explosions in the fields and threats from the FSB” What will happen to the crops in southern Ukraine?”, available at: https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-okupatsiya-fsb-ahrariyi-vrozhay-2023/32416142.html?utm_source=chatgpt.com (Accessed 24 February 2025).

2. AGGEEK (2022), "Ukrainian agrarians in wartime conditions: work despite losses, inflation, blackouts", available at: https://aggeek.net/ru-blog/ukrainski-agrarii-v-umovah-vijni-pratsya-popri-vtrati-inflyatsiyu-blekauti?utm_source=chatgpt.com (Accessed 24 February 2025).

3. Shynkaruk, L. Dielini, M. Vlasenko, T. Svyrydenko, D. and Lagodiienko, V. (2023) "Determinants of Ukrainian economic and food security development under the conditions of martial law", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4(51), pp. 311-319. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.51.2023.4120>.

4. Hlushchenko, S.I. (2022), "Certain aspects of international legal regulation of agriculture to ensure food security during the war in Ukraine", *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, [Online], vol. 8, pp. 563-566. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/128>.

5. Yahodzins'ka, A.S. (2023), "Food security system in the context of sustainable development of the agricultural sector", Abstract of PhD dissertation, Economics and management of the national economy, Odessa National University of Technology, Odesa, Ukraine.

6. Yakovyuk, I.V. and Pasat, M.O. (2023), "Food security of Ukraine: challenges and prospects. Legal scientific electronic journal", *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, [Online], vol. 11, pp. 303-307. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/72>.

7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2022), "FAO Impact of the Ukraine-Russia Conflict on Global Food Security and Related Matters under the Mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)", available at: <https://www.fao.org/3/nj164en/nj164en.pdf> (Accessed 20 November 2023).

8. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), "Grant support for micro and small producers of agricultural products", available at: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/state%20support/antonyuk-h-1002-1.pdf> (Accessed 20 November 2023).

9. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2024), "Ukraine. Emergency Response Plan. January-December 2024. Protecting agricultural

livelihoods of rural populations in war-affected areas”, available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/d0296fdf-669f-48e8-aecb-ecadc9cf5790/content> (Accessed 20 February 2025).

10. United Nations Ukraine (2023), “FAO will provide grain seeds to support farmers during the autumn sowing campaign”, available at: <https://surl.li/unkfnw> (Accessed 20 February 2025).

11. ZEMLYAK (2024), “Agricultural producers will receive sleeves for storing crops”, available at: <https://zemliak.com/news/ferma/7720-agrovirobniki-otrimayut-rukava-dlya-zberigannya-vrozhayu> (Accessed 21 February 2025).

12. State Agrarian Register (2025), “FAO will support Ukrainian farmers in purchasing grain seeds”, available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-pidtrimaie-ukrayinskih-fermeriv-u-zakupivli-nasinnya-zernovih> (Accessed 21 February 2025).

13. State Agrarian Register (2024), “FAO launches a program to support farmers in Mykolaiv region”, available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-rozpochinaie-programu-pidtrimki-fermeriv-mikolayivskoyi-oblasti> (Accessed 21 February 2025).

14. State Agrarian Register (2024), “FAO and the European Union launch the third grant cycle aimed at increasing the resilience of Ukrainian farmers”, available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-ta-ievropeyskiy-soyuz-rozpochinayut-tretyi-grantoviy-cikl-spryamovaniy-na-pidvishchennya-stiykosti-ukrayinskih-fermeriv> (Accessed 21 February 2025).

15. State Agrarian Register (2025), “FAO and the European Union provide grants of up to \$150,000 to support aggregation models in berry and vegetable growing”, available at: <https://www.dar.gov.ua/news-list/fao-ta-ievropeyskiy-soyuz-nadayut-granti-do-150-000-na-pidtrimku-agregaciynih-modeley-u-yagidnictvi-ta-ovochivnictvi> (Accessed 22 February 2025).

16. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2025), “Ukraine. Humanitarian Needs and Response Plan 2025”, available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/12c646f2-5989-49fa-9556-a541486698ee/content> (Accessed 22 February 2025).

Стаття надійшла до редакції 26.02.2025 р.